

NÄR
RÖSTERNA
TYSTNAR

Kunskapslyft om Förtälsen

FÖRDJUPNINGAR OCH INLÄSNINGSTEXTER

TEMA 1

JUDISK IDENTITET I POLEN

NÄR RÖSTERNA TYSTNAR

Obs!

Filmen innehåller bilder, filmsekvenser och berättelser som kan uppröra och det är därför viktigt att läraren först ser igenom filmen själv före visning och sedan är lyhörd för elevernas reaktioner för att avgöra om det behövs uppföljning eller personliga samtal efter filmen.

OM FILMEN

Filmen *När rösterna tystnar* bygger på boken *Flykten från ett folk mord* av Maria Vajta Klamer. Du kan se filmen hos [Utbildningsradion](#) (UR).

Filmen kan användas i samtliga av gymnasieskolans historiekurser men främst rekommenderas den för kurserna historia 1a och 1b. Den kan även användas i grundskolan och rekommenderas då främst för åk 9.

Målgrupp: ungdomar och lärare på gymnasiet

Filmen kan även användas på högstadiet, men rekommenderas från 15 år.

Ämne: Förintelsen, antisemitism, mänskliga rättigheter

Speltid: 38 minuter

Språk: svenska

Textad: ja

Produktionsår: 2021

Filmen är producerad av [Skaparkraft Film & Musikproduktion](#) i samarbete med [Riksorganisationen för fortbildning om Förintelsen](#) (RFF).

Läs mer och se filmen på www.riksff.se eller hos [Utbildningsradion](#) (UR).

LÄRARHANDLEDNINGAR

Riksorganisationen för fortbildning om Förintelsen (RFF) har utarbetat en lärarhandledning till *När rösterna tystnar*. Den är uppdelad i olika kapitel och teman med fördjupningsmaterial och inläsningstexter. Det finns även en lärarhandledning som är bearbetad och förkortad av UR:s pedagogiska redaktörer. Du hittar alla handledningar under [Pedagogiskt material](#) hos [RFF](#). Den förkortade versionen hittar du även [här](#).

Text: Björn Westerström, gymnasielärare i Malmö

Bilder: Andreas Gejke, fotograf, Skaparkraft Film & Musikproduktion

Pedagogisk rådgivning: Forum för levande historia

Formgivning: RFF

INLEDNING

I styrdokumentet anges att elever i svensk skola ska ha ”kunskaper om de nationella minoriteternas (judar, romer, urfolket samerna, sverigefinnar och tornedalingar) kultur, språk, religion och historia”. Under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet började judar i större utsträckning komma till Sverige. Efter Förintelsen kom många judar till Sverige med hjälp av de vita bussarna. Efter att det kommunistiska Polen under 1960-talet började förfölja människor med judisk tillhörighet flydde en del av dessa till Sverige. Många av de svenska judarna idag har därför anknytningar till Central- och Östeuropa. I det här avsnittet ges en möjlighet för läraren att ge eleverna kunskap om många av de svenska judarnas historiska och kulturella bakgrund.

Nedan finns korta beskrivningar av både judisk historia, religion, språk, kultur och identitet. Börja med en genomgång av hela eller delar av materialet.

De människor som Maria berättar om i filmen är judar från Polen. De har en identitet både

utifrån det Polen som funnits sedan 1918 och från den östeuropeiska–judiska kultur som växt fram sedan medeltiden. För många av dem betydde säkert också den judiska religiösa gemenskapen mycket antingen som tro eller som tradition.

Den kulturvärld som de östeuropeiska judarna var en del av växte och utvecklades i rasande fart – urbanisering, nyhetsmedier, ideologier och kultur. På väldigt kort tid hade judarna i Östeuropa gått från att vara en avgränsad

”Skolan ansvarar för att varje elev får kunskaper om de nationella minoriteternas (judar, romer, urfolket samerna, sverigefinnar och tornedalingar) kultur, språk, religion och historia”.

Skolverket

landsortsbefolkning till en stadsbefolkning. I denna stora förändring förändrades också hur judarna såg på sig själva och sin omvärld. Där fanns gemenskaper, drömmar, målsättningar och hopp om en bättre framtid. Allt kom att brutalt avbrytas 1939 när tyskarna invaderade Polen och när kriget var över fanns nästan ingenting kvar.

Deborah och de andra i filmen är vittnen från en värld som inte längre finns, en sjudande verklighet som riskerar att glömmas bort. Det är därför viktigt att vi ser till att denna kultur inte glöms, att vi inte ser judarna som en homogen och anonym grupp utan att vi kan urskilja den stora rikedom av identiteter som östeuropeisk judisk kultur innehöll.

JUDISK IDENTITET

När vi talar om judar som grupp är det viktigt att vara medveten om att jude som begrepp är synnerligen invecklat. Som begrepp för identitet bör vi se att det kan gälla olika områden.

Att identifiera sig som jude kan handla om att

- ha en religiös övertygelse och tillhörighet till en religiös gemenskap (judisk religion/judendom),
- ha en judisk mor,
- uppleva sig tillhöra en etnisk grupp (judar),
- uppleva sig tillhöra ett historiskt folk och känna sig delaktig i detta folks öden,
- uppleva en nationell judisk identitet (idag är Israel den enda judiska nationen i världen),
- uppleva en gemenskap genom ett språk (hebreiska, jiddisch, ladino m.fl.),
- uppleva en gemenskap inom en kultur (kan handla om en större och mer generell judisk kultur, eller en mindre mer lokal kultur som amerikansk judisk kultur),
- ha en politisk övertygelse (det finns flera att nämna men generellt främst sionism och judisk socialism).

Dessa markörer (alla, några eller bara en) kan finnas hos den som upplever sin identitet som judisk. Det är viktigt att vara medveten om att dessa utan problem går att kombinera med identitetsmarkörer för andra grupper än judar, till exempel så kan du ha en svensk nationell identitet, en judisk religiös identitet och samtidigt vara politiskt aktiv i en kristen politisk rörelse. Det är också viktigt att vara medveten om att individer hela tiden kan förändras både över tid och hur vi är och upplever oss själva i olika situationer. I antisemitisk ideologi är någon antingen jude eller inte jude. Och en gång definierad som jude innebär att personen alltid ses som jude. Det är viktigt att förmedla till eleverna att verklig identitet inte fungerar på det sättet.

JUDAR FÖRE VÅR TIDERÄKNING

Den judiska identiteten har sitt ursprung i en religiös övertygelse, men också i en upplevelse av att vara ett folk. Religiöst ser judarna att de som grupp har ingått ett avtal med Gud genom Abraham och senare Moses. De har genom detta avtal lovat att vara trogna en gudomlighet som de ser som bara en (monoteism).

Under historien kan vi se olika förutsättningar för judisk identitet. Under tiden före vår tideräkning fanns det flera möjliga tolkningar av den judiska religionen (även om det fanns en gemensam kärna). Det fanns även en nationell

identitet under och efter judarnas uppror mot grekisk överhöghet (Mackabéernas uppror) som existerade fram tills dess att romarna krossade den judiska nationella rörelsen år 70 e.Kr. då det judiska templet raserades och mängder av judar tvingades i landsflykt (diaspora).

Templets fall och den följande landsflykten för många judar fick en oerhörd betydelse för den judiska religionens utveckling och judisk identitet.

JUDAR I EUROPA

Några av judarna i diasporan kom att bosätta sig i Spanien. Dessa kom att utveckla en kultur i vilken de påverkade och påverkades av både kristen och muslimsk kultur. Judarna i Spanien konstruerade ett eget språk, *ladino*, som är en blandning av hebreiska och spanska. Judar som härstammar från den här gruppen kallas för *sefardiska judar* och när de kristna återtog Spanien från muslimerna utvisades judarna därifrån. Många sefardiska judar sökte sig därefter till det Osmanska riket (Balkan, Turkiet och även Nordafrika).

Några grupper av judar fortsatte förbi Spanien norrut till Frankrike, därefter till Tyskland och senare till Polen. Dessa skapade ett eget språk, *jiddisch*, som är en sammansmältning av framför allt hebreiska/arameiska och högtyska, senare även med slaviska inslag. Efterföljarna till dessa kom att kallas *askenasiska judar*.

Dessa är de två judiska grupperna i Europa och tillhörigheten till dessa grupper ses fortfarande som viktig både utanför och i Israel. I Israel finns ytterligare judiska grupper.

Askenasiska judar talade jiddisch

Sefardiska judar talade ladino

ANTISEMITISM

Redan under 100-talet utvecklades en konkurrenssituation mellan judendom och kristendom. Detta påverkade själva tänkandet inom kristendomen och lade grunden för det som idag är antisemitism, en struktur av hat inom den kristna kulturen. Hatet övergick även i den folkliga kulturen och kom att tränga in i folkliga föreställningar, traditioner och mytologi.

Under medeltiden visade sig detta hat genom bilder, myter och berättelser och judarna ansågs farliga (onda och ofta i konspiration med djävulen). Hatet visade sig även i diskriminerande lagstiftning och explosioner av våld (till exempel under högmedeltiden i samband med korstågen och senmedeltiden i samband med pesten).

JUDAR TILL ÖSTEUROPA

Under 1200- och 1300-talet utvisades judar från England och Frankrike efter århundraden av förföljelser. I Polen öppnade kung Kasimir den store sitt land för judisk invandring. Kungen till och med uppmuntrade judar att komma och bosätta sig hos honom. Mängder av judar strömmade till det som då var Polen (även delar av Ryssland, Vitryssland, Baltikum och Ukraina). Jiddisch var alltså det språk som majoriteten av dessa människor talade och jiddisch fick därför stor betydelse som sammanhållande faktor (näst efter den judiska tron). Kasimir har gett namn åt de judiska kvarteren i Krakow som idag fortfarande heter Kazimierz (på jiddisch *Kuzmir*).

Efter Kasimirs död förändrades judarnas situation. Kyrkan och befolkningen kom att visa alltmer fientlighet, särskilt efter reformationen då kristendomen i allmänhet blev hård mot oliktänkande. Under 1600-talet anföll kosacker (ett ukrainsk-ryskt folk) judarna i öst. Attackerna mot judarna var brutala, hela byar förstördes och invånarna mördades. Den här typen av våld och massmord kallas pogromer (från ryska). Ursprungligen användes detta ord om enbart de ryska upploppen mot judiska bosättningar, men idag används det för att beteckna själva företeelsen oavsett var den sker. Kosackernas våld kom att bli en återkommande del av livet för judarna i Ukraina.

I slutet av 1700-talet och början av 1800-talet upphörde Polen att existera som nation. Landet delades mellan främst det ryska imperiet och Österrike–Ungern. I Ryssland var ledarna fientliga mot judar (både de politiska härskarna, tsarerna och den religiösa ledarna inom den ortodoxa kyrkan). Det stiftades lagar som gjorde det svårt att leva som jude i det ryska imperiet. Judar fick inte bo var de ville utan tvingades bosätta sig i ett bälte som löpte genom de västra delarna av imperiet (framför allt Polen och Ukraina).

I detta område bodde judar ofta tillsammans i mindre städer eller byar, gärna med en stor marknadsplats som centrum. Dessa bosättningar kallades *shtetl*. Judar ägnade sig framför allt åt handel och hantverk, men även i mindre utsträckning åt jordbruk. I de judiska städerna och byarna skedde utbildning genom religionen. Unga pojkar gick i en skola som kallades *cheder* där de lärde sig lite hebreiska och fick studera Torah. Nästa steg i utbildningen var att studera Talmud. Rabbinen hade en central betydelse för både andlighet och det politiska livet i städerna. Religionen hade alltså en självklar plats i det dagliga livet.

HASKALA OCH NYA RELIGIÖSA GRUPPER

Från 1700-talet och framåt genomgick judendomen flera stora förändringar som kom att bredda den judiska identiteten. Dels så genomdrevs en process som ses som en judisk upplysningsrörelse (*haskala*) i vilken man öppnade upp för tanken att kunna ingå i europeisk kultur och därigenom släppa på sin avskildhet. Denna upplysning är en följd av att filosofer som Baruch Spinoza och Moses Mendelssohn utmanade den dåvarande judiska kulturen där man manade till sträng avskildhet från de kristna. Spinoza räknas som den förste ateistiske juden som alltså visar att judisk identitet inte behöver religiös övertygelse.

Judar kunde nu studera även det som låg utanför det traditionella judiska livet. I kombination med att en del länder lättade på den hårda diskrimineringen av judar och att judar tilläts flytta in i städerna påbörjades en viss assimilering (främst i Västeuropa). En del av dessa judar propagerade för att judarna skulle modernisera sitt liv och sin religion med inspiration av de kristna, för att på så vis passa in. Det skapade en ny typ av judendom som kallas reformjudendom.

Under 1700-talet uppstod en frälsningsrörelse i Polen och Ukraina. Denna rörelse kom att kallas chassidisk judendom. Inom den chassidiska tron kom fokus att ligga på mystik och känslor. Rörelsen förespråkade att man bör älska Gud och inte bara möta honom genom studier av Torah och Talmud. Inom chassidismen öppnade man också för att människor kunde bli heliga, och genom att vara nära dessa kunde andra komma närmare Gud. Sång och musik har en viktig funktion i denna rörelse och mycket av den musik vi idag lite slarvigt kallar *klezmer* har sina rötter i chassidisk sång.

I protest startades i nuvarande Litauen en annan frälsningsrörelse, som lade starkare fokus vid studier, *mitnagdim*. Den chassidiska rörelsen och *mitnagdim* var bittra fiender fram tills dess att de märkte att deras judiska omvärld hade förändrats radikalt (reformjudendom, sionism och

socialism). De insåg att de hade mer gemensamt med varandra än med andra judar och började i stället samarbeta. Idag brukar dessa två grupper beskrivas som en och den samma under namnet ultraortodoxa judar (eller bland judar skämtsamt som ”*men in black*”).

Reformjudendomen var alltså väldigt radikal i sitt avvisande av vissa lagar och traditioner. Detta väckte oro och ilska, vilket resulterade i flera motrörelser. Dels de som ville bevara judendomens traditioner som kom att kalla sig *ortodoxa*, dels de som ville gå en medelväg, de *konservativa*.

Den judiska upplysningen gav judar tillåtelse från judiskt håll att söka sig till europeiska universitet och i viss mån kom den europeiska upplysningen att leda till att de fick tillträde dessa läroanstalter. Därigenom kom judar att bli en del av den europeiska vetenskapliga, kulturella och politiska utvecklingen. Judar kom även att aktivt ingå i icke-judiskt kultur- och samhällsliv, varför de även kom att vara med att utveckla europeisk kultur, till exempel kompositörer som Gustav Mahler och Jacques Offenbach, författare som Franz Kafka, och poeten Nelly Sachs.

En del judar lämnade det religiösa livet helt. Kanske höll de fast vid vissa traditioner, men de var i övrigt sekulära. Andra kom att konvertera till olika former av kristendom vilket genast gjorde tillvaron lättare för dem, till exempel kompositören Felix Mendelssohn och poeten Heinrich Heine (båda två ångrade sig dock i slutet av livet). En del av dem som blev assimilerade till den europeiska kulturen slutade att se sig själva som judar, till exempel filosofen Karl Marx, läkaren Sigmund Freud och filosofen Simone Weil. Deras omvärld slutade emellertid inte att se dem som judar.

I öst kom utvecklingen att gå betydligt långsammare än i väst och därför kom de östeuropeiska judarna att ha en tydligare koppling bakåt och även en starkare kulturell sammanhållning.

URBANISERING

En förändring kom när Ryssland sakta började att industrialiseras under 1800-talet (med Alexander II som tsar). Den starka antisemitismen i Ryssland gjorde livet i en *shtetl* svårt och farligt. Återkommande pogromer drabbade judiska områden och stadsdelar i de större städerna (till exempel Odessa) särskilt efter mordet på tsar Alexander II.

Industrialiseringen ledde till att judar i allt snabbare takt flyttade in till städerna i jakt på arbete. Stora städer som Warszawa och Vilnius blev centrum för judiskt kulturellt liv, men även för fattigdom. Judar var alltid de som anställdes sist men avskedades först i fabrikena. Många judar emigrerade till Nord- och Sydamerika tillsammans med de stora europeiska migrationsvågorna i mitten och slutet av 1800-talet. De drömde om att kunna starta ett nytt liv i den nya världen bortom svält och antisemitism. På så vis kom judisk identitet och kultur att få fotfäste även i den nya världen.

Bland de judiska arbetarna spreds socialism, men trots sin syn på jämlikhet var de ryska, ukrainska och polska socialisterna inte så intresserade av att stötta de judiska arbetarna. Därför utvecklade judarna egna socialistiska partier och rörelser, som ville förbättra villkoren för de judiska arbetarna. Den största socialistiska rörelsen för judiska arbetare hette Allmänna judiska arbetarunionen i Litauen, Polen och Ryssland, kallad *Bund* och bildades 1897 i Vilnius. I den judiska socialismen såg

man på antisemitism som en konsekvens av det kapitalistiska systemet. En del judar höll trots antijudiska stämningar fast vid de icke-judiska kommunistpartierna. De tänkte sig att antisemitism var kopplad till kapitalism och när den senare upphörde skulle även den förra göra detta.

Antisemitism, alltså alla de olika formerna av hat, diskriminering och våld som fanns mot judar, förekom ännu mer i öst än i väst. När den *sionistiska rörelsen* bildades av Theodor Herzl kom den att få extra stort genomslag i just Östeuropa. Inom sionismen såg man judiskhet som en nationell identitet. Judarna var som alla andra folk i Europa, men med den skillnaden att de saknade ett land. Det område som sionisterna såg som sitt blivande land var Palestina (först under osmansk kontroll och sedan under brittisk). Sionismen kom att i stort bli en socialistisk rörelse, men efter första världskriget startade en ny sionistisk rörelse med mer höger-nationalistisk prägel under Zev Jabotinsky.

Den sionistiska rörelsen var väldigt utvecklad. Den hade barn- och ungdomsorganisationer, olika former av utbildning och tidningar. Sionisterna ville att det judiska språket skulle vara hebreiska. Det folkliga och spridda jiddisch sågs som alltför stor del av det Europa man ville lämna. En modern hebreiska började utvecklas och användas bland engagerade sionister.

POLEN 1918

Efter första världskriget återuppstod Polen som nation. Landet kom att ha den största judiska koncentrationen i hela världen. Tio procent av Polens befolkning hade judisk identitet. Polen hade även andra minoriteter inom sina gränser, till exempel tyskar, ukrainare och balter. Inledningsvis fanns åtminstone ytligt sett en vilja att polacker och minoriteter skulle leva sida vid sida, men särskilt konservativa katolska politiker såg judarna som ett problem. I Polen fanns ett stort behov av att skapa en nationell identitet. En del i denna identitet blev den katolska tron, vilket kom att drabba främst judar men även andra minoriteter.

Det största hotet mot Polen ansågs av ledande politiker vara Sovjetunionen. Det fanns därför en stor rädsla för att kommunisterna skulle genomföra en revolution. I den tidens antisemitiska övertygelser ingick en föreställning att kommunismen var en judisk ideologi skapad för att förstöra Europa och ge judarna makt. Under inbördeskriget i Sovjetunionen flydde ett stort antal judar till Polen (särskilt från Ukraina där judarna drabbades extra hårt med 150 000 mördade).

POLEN 1930

Under 1930-talet gav de polska politikerna efter för den våg av antisemitism som blev alltmer påtaglig och de införde allt fler diskriminerande lagar mot judar, vilka gjorde livet svårare att leva. Det var även i slutet på 1920-talet och början på 1930-talet som ”den judiska frågan” kom att diskuteras alltmer. I denna diskussion sågs judarna som ett främmande element och därför också som ett farligt sådant. Nationalistiska politiker ansåg att de inte var lojala med staten. De borde förmås att emigrera eller rent av utvisas till ett annat område.

Men trots detta påtagliga hat och denna misstänksamhet kom den judiska kulturen att växa. Genom att judiska och polska författare och poeter ändå umgicks och läste varandras verk stärktes den polska kulturen av den judiska och den judiska kulturen av den polska. Judiska författare, poeter och journalister skrev på ryska, polska och tyska, men framför allt jiddisch. Judisk teater och judisk filmkonst utvecklades explosionsartat och påverkade den polska, och de som emigrerade tog med sig sin kultur till de nya länderna på andra sidan Atlanten där de kom att vara en del av dessa länders snabba kulturella utveckling. På så vis kunde film och teater på jiddisch ses på båda sidorna om Atlanten.

LITTERATUR

Goodman, Martin, *A History of Judaism: From Its Origins to the Present* (Princeton: Princeton University Press, 2018).

Götz, Aly, *Europa mot judarna* (Bokförlaget Daidalos, 2018).

Schama, Simon, *The Story of the Jews, 2 vols.* (London: Bodley Head, 2013 & 2017).

Meyerson, Per-Martin, *Judiskt liv i Europa 1786–1933 integrationsprocess med förhinder* (Dialogos, 2012).

FRÅGOR OCH UPPGIFTER

ÖVNING 1 – JUDISK IDENTITET

Judisk identitet kunde alltså se ut på flera olika sätt i 30-talets Polen och byggde på olika premisser. Judar i Polen var långt ifrån någon homogen grupp. I listan nedan finner du olika judiska identitetsmarkörer.

FRÅGOR OCH UPPGIFTER

1. Låt eleverna diskutera vilka av dessa som går att förena och vilka som inte går att kombinera.
2. Låt sedan eleverna diskutera hur de här sammansatta identiteterna skiljer sig från det som nazisterna såg när de mötte judar.
3. När övningen sammanfattas är det viktigt att läraren bygger på eller stryker under följande, oberoende av om eleverna har lyft detta eller inte:

Vi har alla flera identiteter som inte på något vis står i motsats till varandra.

Judisk identitet är möjlig att kombinera med andra kulturella, nationella och till och med religiösa identiteter.

I möte med människor som hade judisk härkomst såg nazisterna bara en judiskhet felaktigt baserad på raslära, allt annat blundade de för.

JUDISKA IDENTITETSMARKÖRER

Religion

Chassidisk judendom

Ortodox judendom

Sekulariserad judendom

Judiska religiösa traditioner

Språk och kultur

Jiddischkultur

Polsk kultur

Jiddisch (språk)

Hebreiska (språk)

Polska (språk)

Politik

Socialistisk sionism

Revisionistisk sionism (höger)

Judisk socialism (*Bund*)

Kommunism

Polsk nationalism

ÖVNING 2 – MAYN YINGELE

I filmen förekommer en sång på jiddisch. Det är en tonsatt dikt av poeten Morris Rosenfeld (1862–1923). Rosenfeld bodde i den del av Polen som tillhörde Ryssland, men emigrerade till USA och bosatte sig i New York. Rosenfelds dikter förmedlar de erfarenheter judar hade i egenskap av fattiga emigranter.

FRÅGOR OCH UPPGIFTER

Läs igenom dikten och svara på följande frågor:

1. Vilka olika personer finns med i dikten?
2. Hur ser personernas relationer ut och vad tror du de känner för varandra?
3. Vad vill dikten förmedla för erfarenheter av livet som judisk emigrant?
4. Vad tror du att du skulle kunna säga till diktens personer för att trösta dem?

Mayn Yingele	Min pojke
Ikh hob a kleynem yingele, A zunele gor fayn! Ven ikh derze im dakht zikh mir, Di gantse velt iz mayn.	Jag har en liten pojke, en liten son så fin! När jag ser honom tycks det mig, som om hela världen tillhör mig.
Nor zeltn, zeltn ze ikh im, Mayn sheynem, ven er vakht. Ikh tref im imer shlofnidik, Ikh ze im nor bay nakht.	Bara sällan, sällan ser jag honom, min vackra pojke, när han är vaken. Jag träffar honom alltid när han sover, jag ser honom bara på natten.
Di arbet traybt mikh fri aroys Un lozt mikh shpet tsurik; O, fremd iz mir mayn eygn layb! O, fremd mayn kinds a blik!	Arbetet tvingar mig tidigt ut och släpper mig inte förrän sent. Oh, främmande är mitt eget kött! Oh, främmande åsynen av mitt barn!
Ikh shtey bay zayn gelegerl Un ze, un her, un sha! A troyrn bavegt di lippelekh: "O, vu iz, vu iz pa?"	Jag står vid hans bädd och tittar och lyssnar och hyssjar! En dröm rör de små läpparna: "Oh, var, var är pappa?"
Ikh blayb tseveytikt un tseklemt, Farbitert un ikh kler: "Ven du dervakhst a mol, mayn kind, Gefinstu mikh nit mer"...	Jag blir bedrövad och beklämd, förbittrad tänker jag: "När du vaknar en gång, mitt barn, då finner du mig inte mer"...

Riksorganisationen för fortbildning om Förintelsen (RFF) har utarbetat en lärarhandledning till *När rösterna tystnar*. Den är uppdelad i olika kapitel och teman med fördjupningsmaterial och inläsningstexter enligt följande:

- Inledning. Filmens handling. Koppling till skolans styrdokument.
- Förintelsen – En historisk bakgrund.
- Tema 1 – Judisk identitet i Polen.
- Tema 2 – Antisemitism. Hatet mot judar.
- Tema 3 – Warszawas getto.
- Tema 4 – Värdet av demokrati.
- Tema 5 – Räddarna.

Lärarhandledningen finns även i en version som är bearbetad och förkortad av UR:s pedagogiska redaktörer. Du hittar alla handledningar under [Pedagogiskt material](#) hos [RFF](#). Den förkortade versionen hittar du även [här](#).

Du som är lärare får fritt kopiera lärarhandledningarna, distribuera dem digitalt och visa dem i samband med din undervisning. När lärarhandledningarna eller delar av innehållet används på olika sätt ska den ideella upphovsrätten iakttas.

Filmen finns även med engelska undertexter på Vimeo. Kontakta kansli@riksff.se för inloggningsuppgifter.